

1. Świadectwo i ocalenie – postawa Mirona Białoszewskiego wobec wojny i okupacji

a. 1. Cele lekcji

i. a) Wiadomości

Uczeń:

- zna podstawowe wiadomości na temat życia i twórczości Mirona Białoszewskiego,
- omawia główne motywy twórczości poety,
- utrwała wiedzę z zakresu twórczości poetyckiej Tadeusza Różewicza,
- wymienia przykłady literackich obrazów wojny.

ii. b) Umiejętności

Uczeń potrafi:

- zinterpretować motyw ocalenia w utworze Tadeusza Różewicza i Mirona Białoszewskiego,
- wskazać inne utwory literackie, w których pojawia się ten motyw,
- scharakteryzować bohatera *Pamiętnika z powstania warszawskiego*,
- porównać bohaterów: żołnierza i cywila.

b. 2. Metoda i forma pracy

Wykład, ćwiczenia analityczne na podstawie tekstów: *Pamiętnik z powstania warszawskiego* Białoszewskiego i *Ocalony* Różewicza, dyskusja, nauczanie sytuacyjne

c. 3. Środki dydaktyczne

Egzemplarze *Pamiętnika z powstania warszawskiego* Mirona Białoszewskiego oraz wiersza *Ocalony* Tadeusza Różewicza.

d. 4. Przebieg lekcji

i. a) Faza przygotowawcza

Wykład: krótka informacja o autorze. Wskazanie charakterystycznych motywów jego twórczości: twórczość osobna, reizm, codzienność i język potoczny, poezja lingwistyczna, Teatr na Tarczyńskiej.

ii. b) Faza realizacyjna

1. Bohater.

- a) *Pamiętnik z powstania warszawskiego* to opowieść o człowieku, który ocalał. Ocalał, tzn., że mierzy czas nie tylko od daty swoich narodzin, ale i od daty ocalenia: „Mam teraz 45 lat, po tych 23 latach”.

- b) Zestawienie *Pamiętnika Białoszewskiego* z *Ocalonym* Różewicza – głośne odczytanie utworu przez uczniów.
- c) Analiza porównawcza obu tekstów pod kierunkiem nauczyciela:
- W jaki sposób zostało przedstawione ocalenie w obydwu tekstach?
 - Kim jest ocalony? Jaki jest jego światopogląd?
 - Z jakiego okresu pochodzi wiersz Różewicza, a w jakich latach powstał utwór Białoszewskiego?
 - Jakie inne przykłady poezji z motywem „ocalenia” pojawiają się w polskiej literaturze powojennej? (Krótkie omówienie okupacyjnych wierszy Czesława Miłosza w aspekcie ich odrębności powodowanej chęcią stworzenia poezji „ocalającej”. Krótka charakterystyka tomu *Ocalenie* z 1945 roku.)
 - W jaki sposób dokonuje się deformacja i relatywizacja wartości w utworze Tadeusza Różewicza?
 - Jaką wartość dokumentacyjną prezentuje *Ocalony*?
 - Jakim językiem posługuje się podmiot liryczny?
 - Jakie ma pragnienia, o czym marzy, czego potrzebuje, kogo szuka?
 - W jakim celu – zdaniem Różewicza – podmiot liryczny przeżył grozę okupacji?
2. Kreacja bohatera *Pamiętnika z powstania warszawskiego* – infantylicyzacja bohatera-narratora, który wobec okrucieństwa wojny zachowuje postawę regresywną. To człowiek bezbronny, i to bezbronność właśnie określa najpełniej jego samego i prezentowany przez niego sposób widzenia świata.
- Co autor zyskuje poprzez taką kreację swego bohatera?
 - Jakie treści próbuje przekazać czytelnikowi?
 - Jaką historię opowiada bohater – narrator? czemu służy zawężenie opisywanych treści do mikrohistorii bohatera?
 - Jakie epitety określają zachowanie postaci?
 - Jaki element dominuje w jej życiu i jaka jest jego rola?
 - Kim zatem jest bohater utworu?
 - Jakie elementy składają się na świadectwo, a jakie stanowią o czynnie?
3. Romantyzm tyrtejski – żołnierz i cywil.
- Dokonaj konfrontacji historii ogólnej z historią pojedynczej osoby.
 - Porównaj sposób wypowiedzi bohatera *Pamiętnika z powstania warszawskiego* z „ja” lirycznym wiersza *Ocalony*

iii. c) Faza podsumowująca

Dyskusja podsumowująca:

1. Motyw ocalenia i sposoby jego realizacji w literaturze.

2. Konstrukcja bohatera jako aktywnego świadka nie zaś uczestnika wydarzeń.

e. 5. Bibliografia

1. Białoszewski M., *Pamiętnik z powstania warszawskiego*, PIW, Warszawa 1970.
2. Janion M., *Wojna i forma*, [w:] *Literatura wobec wojny i okupacji*, pod red. M. Głowińskiego i J. Sławińskiego, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1976.
3. Różewicz T., *Ocalony*, [z tomu:] *Niepokój*, [w:], *Literatura współczesna. Podręcznik dla szkół ponadpodstawowych*, pod red. Anny Nasiłowskiej, Stentor, Warszawa 1999, s.147.

f. 6. Załączniki

i. a) Zadanie domowe

Przypomnij sobie wiadomości na temat poezji awangardowej i futurystycznej w literaturze polskiej okresu międzywojennego ze szczególnym uwzględnieniem postaci: Adama Ważyka, Juliana Tuwima, Anatola Sterna, Brunona Jasieńskiego oraz Tytusa Czyżewskiego.

g. 7. Czas trwania lekcji

45 minut

h. 8. Uwagi do scenariusza

Scenariusz lekcji dla klasy III; cykl trzech lekcji poświęconych analizie *Pamiętnika z powstania warszawskiego* Mirona Białoszewskiego (lekcja 1.)